

Λόγῳ Κυρίου τὴν τῶν ὄντων σύμπηξιν τε καὶ σύστασιν ἀφορίζειν, τῷ δὲ τοῦ στόματος αὐτοῦ Πνεύματι, μεταφορικῶς, τὴν συντήρησιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐν τῷ εἶναι διαμονήν, καὶ τῷ μὲν τὸ εἶναι, τῷ δὲ τὸ εὖ ἔχειν ἐπιγράφειν τῶν ὄντων, ὅσον γε εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἐστὶν ιδιότητα (ἢ γὰρ Θεὸς εἰσὶν εἷς, ἔργα αὐτοῦ εἰσὶ πάντα, ὅσα τό τε εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι τῶν ὄντων συνείληφε)· καὶ τὸν μὲν Λόγον τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας τιθέναι ποιητικόν, ἐφόσον ἐξομοιωτικὸς ἐστὶν αὐτῶν πρὸς τὴν ἰδ' ἄν τῆς θείας βουλήσεως, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐπιστρεπτικόν αὐτῶν πρὸς τὰγαθόν, οὗ δεῖ ἕκαστα οἰκειῶς τῇ σφῶν φύσει ἐρᾶν τε καὶ ἐπεκτείνεσθαι κατὰ φύσιν. Ἄμφω δὲ τῆς θείας ἂν εἴη καὶ μεγίστης δυνάμεως, ὡς ἄνευ Θεοῦ οὐτ' εἶναι, οὐτ' ἀληθὲς εἶναι, οὐτε πρὸς τὸν Θεὸν ἐπεστράφθαι δυναμένου του τῶν ὄντων καὶ ὀτουοῦν.

Ἄλλὰ δὴ καὶ τῶν τὰ Ἑλλήνων τετιμηκότων ἔνιοι τὰγαθόν τε καὶ νοῦν καὶ ψυχὴν τὰς ἀρχικὰς ὑποστάσεις εἰρηκότες εἶναι, καὶ τρεῖς αὐτὰς συνεκτικὰς τῶν ὄντων αἰτίας, καὶ τριπλῆν δὲ θεῶν σύνταξιν, τί γε ἄλλο ἢ τῇ παρ' ἡμῶν πρεσβευομένη Τριάδι συμφθέγγονται; τῷ τρόπῳ διενανοχότες τῆς κατὰ Χριστὸν ἀληθείας, ὡς ἄρα γε καὶ εἰκὸς ἦν. Ἔδει γὰρ τὴν μὲν ἀκρίβειαν τοῦ οὐρανοῦ λόγματος δι' αὐτῆς ἀνακαλυφθῆναι τῆς ἀληθείας· τὰς δὲ μαρτυρίας αὐτῆς, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν καὶ φιλοεικίαν, τοῦτο μὲν παρὰ τῆς ἀτελεστεράς καὶ εἰσαγωγικῆς, ὡς ἂν φαῖμεν, θεολογίας, τοῦτο δὲ καὶ παρὰ τῆς ἀλλοτρίας πάντη καὶ νόθου θεοποιίας παρίστασθαι, εἴ τις ἀκριβῶς προσέχειν ἐθέλοι, ἅμα καὶ δῶράν τι ἐκ Θεοῦ τοῦτο προσείληφός. Ἐὼ δ' ὅσα, τὴν Τριάδα ἐξαίροντες, Ἑλλήνων

παῖδες καλοῦσιν, εὐβουλίαν, καὶ φρόνησιν, καὶ εὐσέβειαν,
 καὶ ἁρμονίαν γε, καὶ ὁμόνοιαν, καὶ ἀρετὴν, καὶ τελείωσιν,
 καὶ πάντα δὴ τὰ τῶν ὀνομάτων σεμνότερα, ὡς ἓν τε ἀρι-
 θμοὺς καὶ μεγέθεσι καὶ τῇ τοῦ παντός τοῦδε φύσει διατεί-
 νουσαν θαυμασιῶς μετὰ πολλῆς τῆς ἰσχύος τε καὶ τοῦ κάλ-
 λους· οὐκ ἂν' οὕτω γε πάντα διειληφύϊαν, εἰ μὴ τῇ πάντων
 αἰτία σύμφυτος οὔσα, ὡς πρέπει δήπου τῷ ἐσχάτῳ τῶν
 νῶν τε καὶ νοητῶν, ἐκείθεν καὶ τὰ αὐτῆς ἔργα ἀναλόγω
 τινὶ ὁμοιότητι ἐκόσμει συγκαθειῖσα, ἵνα δὴ, ὡς τοῦ εἶναι
 τὰ τῆδε μετέχει ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἁρμονίας γε καὶ
 τελειότητος καὶ καλοῦ παντός διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς εἰκόνα
 τῆς ὑπερφυοῦς Τριάδος ἀπολελαυκότα, ἄριστά τε ἔχοι'
 καὶ ὁμοιότατα τῷ πεποιηκότι, ὡς ἐγγωρεῖ. Καὶ τῇ μὲν
 κατὰ Χριστὸν θεολογία τοιαῦτα· τῇ δὲ τῶν Ἑλλήνων,
 ἔρεις, οὐδὲν ὑγιές, οὐδὲν σεμνόν, ἀνθρωποὶ, πρόσεστι.
 Τῷ μὲν γὰρ τῶν θεοτήτων πλήθει καὶ τῶν θεῶν εἰς οὐ-
 δὲν ἐχρήσαντο δέον, τῷ μὲν δοκεῖν ὑπερκαθίσαντες τὸν
 ἓνα Θεόν, ἔργῳ δὲ μερίτως αὐτῷ καὶ κοινωνοὺς τοσοῦτους
 ἀνταναστήσαντες τῆς τε δυνάμεως συμπάσης καὶ τῆς
 ἀρχῆς, καὶ τῷ τὴν σεμνοτάτην προσηγορίαν εἰς βαθμοὺς
 τοσοῦτους κατενεγκεῖν τῷ πρώτῳ τοὺς μετ' ἐκείνων
 πάντας συναδικήσαντες, καὶ ἐς τὴν φύσιν αὐτὴν ἐξυβρί-
 σαντες, ἦν τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ τιμῶσι. Πῶς γὰρ θεοὶ
 οἱ πεπερασμένῃ ἔχοντες δύναμιν, ἄλλου μετ' ἄλλον τα-
 ταγμένου τῇ φύσει, μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου, ὃν τελευ-
 ταία τις θεότης ἐκόσμησε, καὶ ἄλλο ἄλλου ἐγκεχειρισμέ-
 νου πρὸς τὴν τοῦ παντός τοῦδε σύστασιν ἔργον, κατὰ
 τὴν ἀναλογίαν τῆς φύσεως, ὡς μὴ τῷ μείζονι μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἀλλήλοις ὑπουργεῖν τοὺς θεοὺς αὐτοῖς; Καὶ

1. Cod. οὐ χῆν. — 2. Cod. ἔχει.

εἰ μὴ μιᾷ δυνάμει ποικίλως ἐπὶ πάντα ἐκτεινομένη παρ-
 ἤγαγεν ὁ Θεός, εἰς μὲν ὧν, ἀναφοραῖς δέ τισιν ἀναγκαίαις
 καὶ οὐδὲν εἰς τὴν κατ' οὐσίαν ἐνόητα ζημιούσαις ἐν
 αὐτῷ διακεκριμένους, ἀλλὰ πολλὰς δυνάμεις πρὸς ἕκαστα
 διανενημένους ζητοῦντες, ταύτας δὴ καὶ θεοὺς ὀνομάζειν
 προαχθόμεθα, μὴδ' ὀνομάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ σέβειν,
 ἅτε φύσεις τινὰς παρὰ τὸν Θεὸν ὑφειστώσας, καὶ τὸ ἐκεί-
 νου ἔργον ποιούσας, καὶ κυβερνώσας τὴν τὸ πᾶν, πῶς
 τοὺς θεοὺς τούτους διάφορα δυναμένους καὶ μεῖζω τε καὶ
 ἐλάττω, μιᾷ δυνάμει ποικίλως ἐπὶ πάντας ἐκτεινομένη
 παρῆγαγεν; Ὅμοίως γὰρ ἂν προαγοίμεθα καὶ θεοὺς
 ἑτέρους ζητεῖν τῶν τοῖς Ἕλλησι γνωριμωτέρων προ-
 τέρους τε καὶ αἰτίους, καὶ πρὸ ἐκείνων ἄλλους τῷ αὐτῷ
 λόγῳ, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον, συγχωρούσης ἡμῖν τῆς
 ἀπείρου κατὰ τὴν φύσιν ὑπεροχῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ
 τούτου ἔργα πρὸ τῶν ληφθέντων αἰεὶ λαμβάνειν ἑτέρους,
 διὰ τὸ μὴ δεῖν, φασίν, ἀμέσως ποτὲ τὸν Θεὸν ἐπὶ τὴν
 δημιουργίαν ἀφικνεῖσθαι τῶν ὑποδεεστέρων, εἰ μὴ διά
 τινος βελτίονος φύσεως, καὶ οὕτως ἀπείρους ἀνάγκη
 σφίσι γίνεσθαι τοὺς θεοὺς, οὓς ἀδικοῦσιν ἀριθμῷ τινι
 περιγράφοντες. Καίτοι καὶ εὐλογώτερον ἂν ἦν ἀπείρους
 τούτους τιθέναι τοῖς ἅπασι τὴν θεῖαν φύσιν εἰς πλείους
 καταμερίσασιν, ὡς ἂν αὐτῇ πανταχόθεν προσήκοι τὸ
 ἀπειρον. Εἰ μὴ τινος ἀσθενείας ἐνδείξιν φαίεν εἶναι τὸ
 πλῆθος. Οὕτω δὲ καὶ ἑαυτοῖς πολεμοῖεν, ὡς ἡμῖν δήπου
 πρότερον εἴρηται. Οὐ γὰρ ἔδει πλείους τιθέναι θεοὺς,
 ἰσθένειαν τῇ θεῖα φύσει προσάπτοντας. Ὡστ' ἀμφοτέ-
 ρωθεν αὐτοὺς ἀμαρτάνειν, ἢ ἐν ἀριθμῷ τινι θέντας οὓς
 ἐχρῆν ἀπείρους εἶναι καὶ πλῆθει, ἢ ἀσθενεῖς ἀποφαίνον-
 τας, ὡς ἀπείρῳ τινὶ διαφορᾷ τῆς θεῖας ἰσχύος τε καὶ

ἀξίας ἀπορραπίζοντας τῶν θεῶν τοὺς ὑποδεεστέρους· οὐδὲν γὰρ ἂν εἶη καὶ τὸ Ἀπόλλωνος ἀξίωμα, μὴ ὅτι γε τὸ Ἑρμοῦ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἔτι, τοσοῦτων πρὸ αὐτῶν θεῶν ὄντων ὑψηλοτέρων, δι' ὧν ἐπ' αὐτοὺς ἡ θεότης βαθμῶ τι κατελήλυθεν. Τὸ δ' αὐτῶν εἵνεκα τῶν θεῶν καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν κινούμενα σώματα θεοποιεῖν, πῶς οὐκ ἀνόσιον; Ταῦτα γὰρ μεγέθους μὲν εἵνεκα καὶ ἰσχύος καὶ κάλλους καὶ διαρκείας, δέοι γ' ἂν καὶ πάνυ θαυμάζειν. Δεῖ μέντοιγε τὸ ἐπ' αὐτοῖς θαῦμα πέμπειν εὐθύς ἐπὶ τὸν δημιουργόν, ὥσπερ οἰκοδομήματος καλλίστου νοῦν ἔχοντας θεατὰς, οὕτω καὶ ἡμᾶς, αὐτὰ μὲν ἀγαμένους, ἢ εἰσιν ἔργα Θεοῦ τοιαῦτα, πρὸ δ' αὐτῶν τὴν τέχνην καὶ τὸν τεχνίτην ἐκπληττομένους καὶ κιδουμένους καὶ σέβοντας. Ὡς οὖν οὐδ' οἰκίαν τινὰ ἀνθρώπου νοῦν ἔχων ἂν τις εἴποι, ὅτι ἀνθρώπου ἔργον ἀρισταῖ γε εἰργασμένου ἐστίν, εἰ οὕτως καὶ τύχοι ἔχουσα, οὕτως οὐδὲ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην θεοὺς προσαγορεύειν ἔδει καὶ προσκυνεῖν, ἐνορῶντας ὅτι Θεοῦ εἰσιν ἔργα, αὐτὰ τε ἐφ' αὐτῶν οὕτω καλὰ, καὶ τῷ παντὶ τῷδε κόσμῳ, καὶ τοῖς ὑποδεεστέροις πᾶσιν ὠφέλιμα. Ἡ ἐπὶ πάντα γ' ἂν ἔδει τὸ τοιοῦτο σέβας ἐκτείνειν, ἃ τι θαύματος ἄξιον ἔχουσι καὶ ἃ θεόθεν εἰσίν. Οὐδὲν δέ ἐστιν ἔργον Θεοῦ, κἂν τὸ σμικρότατον ἦ, ὃ μὴ θαυμάσειεν ἂν τις ἐκτόπως. Καὶ πολὺ μείζον ἐστὶν ἐν τοῖς ἐλαχίστοις τὸ θαῦμα, τοῦ Θεοῦ σφίσι, ἀντὶ τῶν ἐκ τοῦ μεγέθους ἐλαττωμάτων, σοφίαν τινὰ καὶ μεθόδους ξένας ἐγκατοικίσαντος, εἰς ἐνδειξιν τῆς δυνάμεως. Διὸ καὶ τοὺς πολλοὺς ἢ τῶν σφωτέρων σφήλασα περιεργία, ἣν ἐκείνοι περὶ τὰ μείζω τῶν ἐν τῷ κόσμῳ φαινομένων ἔπαθον τεθηπότες αὐτὰ, καὶ ταῦτα δὴ προήγαγε θεοποιεῖν τε καὶ σέβειν· εὐλόγως μὲν οὐδε-

τέρων πεποιθηκότων, τῶν δὲ πολλῶν εὐλογώτερον, ὅτι γε, δέον ἦσαν τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὸ θεῖον σέβας ἐπὶ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καταφέρειν, τῆς τοιαύτης αὐτοὶ τιμῆς οὐδενὶ τῶν ἔργων ἐφθόνησαν, ἅτε πᾶσιν ἐξαιρέτου τινὸς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐμφαινομένης, καὶ πρὸς μεῖζον θαῦμα δυνάμενων ἐνάγειν τῶν δοκούντων ἡλαττώσθαι ποσότητι, καὶ μηδενὸς αὐτῶν ὄντος, ᾧ μὴ τὸ αἰτιωδὲς τε ὀπηοῦν ἔνεστι καὶ ὠφέλιμον. Τί δὲ ἡ πατουμένη Δημήτηρ, καὶ ὁ σθεννύμενος Ἥφαιστος, καὶ ὁ πικρὸς καὶ φθαρτικὸς Ποσειδῶν; Τί δὲ τὸ ἄρρην ἐν ταῖς θεοῖς καὶ θῆλυ; Τί δὲ τὸ τοὺς μὲν ἐφεστάναι τοῖς ἀγαθοῖς, τοὺς δὲ τοῖς χεῖροσι τῶν ἐν τε τῇ φύσει καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀνθρώπων γενομένων; Καὶ ἀνθρώπους δὲ τινὰς ἀποθεοῦσι, καὶ ἄλλους αὖθις καταστερίζουσι, καὶ οὐδὲν ὅ,τι οὐ πλάττουσι τῶν ἀτόπων, ὡσπερ ἐξεπίτηδες τὴν τελειότητα καὶ ἀπλότητα καὶ τὸ ἀνευθεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν ἀπάθειαν καὶ τὸ παντοδύναμον καὶ τὴν πρόνοιαν ἐξελαύνειν βουλόμενοι. Δι' ὧν εἰς τοιαῦτα κατασπῶσιν αἴσχη καὶ πάθη, πολὺ ἀπάδοντα τῆς βελτίστης καὶ σεμνοτάτης προσηγορίας τε καὶ τοῦ πράγματος. Καίτοι χωριστὰς μὲν οὐσίας τιθέναι τινὰς, εὐλογόν ἐστι πάνυ· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν ὄντων δημιουργοὺς οὐδενὶ τρόπῳ, οὔτε συμμερίζομένας τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν τῷ Θεῷ, ἀρκεῖν ἡγουμένους τῆς πρώτης αἰτίας τὴν δύναμιν δι' ἀπειρίαν πρὸς πάντα ἐκτεινομένην τὰς τῶν ὄντων φύσεις παράγειν. Καὶ διακονεῖσθαι μέντοι τὰς χωριστὰς οὐσίας ἐκείνας τῇ τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς προνοίᾳ πιστεύομεν, ἀλλ' οὐχ οἷον Ἕλληνας ἔπλαττον· καὶ δαίμονας αὖ εἶναι τινὰς βλαπτικούς ὑπὸ φθόγου καὶ ἐπιχαιρεκακίας, πλάνης καὶ μυρίων δεινῶν ἀνθρώποις προξένους,

ἄσοι μάλιστα δι' ἀναγωγίαν εὐχειρωτοί εἰσι ταῖς ἐξ
 εκείνων ἐπιβουλαῖς, οὐ τοιούτους τὴν ἀρχὴν καὶ γεγο-
 νότας ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τόλμης καὶ αὐθαδίας¹ καὶ χει-
 ρονι προαιρέσει ἐπὶ τὰ τοιαῦτα ἀποκλίναντας, καὶ ὑπὸ
 Θεοῦ ἐγκαταλειφθέντας, ἴσμεν τε καὶ ἀποστρεφόμεθα
 οὕτως ἔχοντας, καὶ ταῖς τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ διακό-
 νων ἐπιστασίαις ἀπαθεῖς διατηρούμεθα ἀπ' αὐτῶν· θεό-
 τητος δέ τι² αὐτοῖς μετεῖναι, πῶς ἂν φαῖμεν, οἱ μὴδὲ
 τοῖς ἀγαθοῖς τοῦτο διδόντες; Καὶ μακαρίους μὲν τινὰς
 ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι, τῶν ἀναγκαίων ἐστίν, ἀλλὰ μα-
 καρίους ἀνθρώπους. Καὶ δι' ἄλλων μὲν ἄλλα κυβερνᾶ-
 σθαι τῶν ὄντων, τό γε εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἦκον τῆς ἐκ
 Θεοῦ προνοίας καὶ κυβερνήσεως, ἀληθές ἐστίν. Ἔδει γάρ
 τι καὶ αὐτοῖς τοῖς κυβερνωμένοις εἶναι καλὸν ἐν τῷ λυ-
 σιτελές τι καὶ τούτων ἕκαστον εἶναι· οὕτω γὰρ ἂν καὶ
 ἡ τοῦ μόνου κυβερνήτου τῶν ὄντων ἐξουσία λαμπρότερον
 διαφαίνοιτο, πολλῶν τε διακονουμένων αὐτῇ, καὶ πάν-
 των εὐτάκτως, ἢ ἄλλο ἄλλου ἡρτηται θαυμασίως, ὥσπερ
 ἐν τῇ τάξει τῆς φύσεως, οὕτω δὴ καὶ τῆς λειτουργίας·
 ὅσον δ' εἰς τὸν τῆς κυβερνήσεως ἦκει λόγον, ἀμέσως
 πάντα ἐκ Θεοῦ κυβερνᾶσθαι πιστεύομεν [ὑπὸ⁴] τῆς θείας
 σοφίας τε καὶ δυνάμεως· ἐφαρμόττουσι γὰρ ἐν τῷ λόγῳ
 τῆς ἀπειρίας, μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων ἐκτεινομένῳ⁵.
 Οὐδὲ γὰρ οἶόν τ' ἦν, δι' αὐτοῦ μὲν κατασκευάσαι τὸν
 κόσμον, μὴ διοικεῖν δὲ τοῦτον δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, μὴδ'⁶
 ἐξ αὐτοῦ τὸν τῆς τάξεως λογισμὸν ἐπιτεθεῖσθαι τε
 τὴν ἀρχὴν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγονόσι, καὶ νῦν ἐπιτιθεσθαι⁶,
 εἰ μὴ δι' ἐνδειαν ἰσχύος ἢ λόγου· ὧν ἄρα καὶ τῶν τοι-

1. Cod. αὐθαδίας. — 2. Cod. ὑπ' αὐτῶν.

3. Cod. δὲ τό. — 4. Duerat ὑπό. — 5. Cod. ἐκτεινομένων.

6. Cod. ἐτι τίθεσθαι.

ούτων οὐδὲν ἀρμόττει Θεῷ· οὔτε λόγον ἂν ἔχοι δυνάμενον καὶ εἰδῶτα καταφρονεῖν, ἐλαττοῦσθαί τι τῇ τῶν μερικῶν τοῦτων καὶ ταπεινῶν προνοίᾳ νομίζοντα. Εἰ γὰρ μὴδ' ἐν αὐτοῖς ἐνεργῶν ἔσται τι χείρων, ἐνεργεῖ δὲ δήπου πάντα ἐν πᾶσιν, ἅτ' ἐξ αὐτοῦ πᾶσιν ἐπιρρέουσης οἰκειώς τῆς τοῦ δύνασθαι πρὸς τὸ πράττειν προσαγωγῆς, σχολῆ γε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ λυμανεῖται τὸ τῆς ἐν σφίσι ἐυταξίας φροντίζειν, ὅπερ οὐχ ἥττον γε τοῦ προτέρου τὴν ὑπερκειμένην ἂν δεῖξαι δύναμιν.

Ταῦτά τε τοίνυν εἴποις ἂν πρὸς αὐτούς, ἀνδρῶν ἀριστε, καὶ ἄλλα πολὺ μὲν τούτων βελτίω, τῷ δὲ σκοπῷ παραπλήσια, δεικνύς ὅπόσον τι τὸ διάφορον τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἡμετέρας θεολογίας· καὶ πρὸς τούτοις, ὡς οὐδὲ δεῖ τῆς Ἐκκλησίας ἀγνοίαν τινα καταγινώσκειν αὐτούς, εἰ τὸ Ἑλληνικὸν ἀξίωμα μὴ προσήκατο. Ἄνευ γὰρ τοῦ μείζονι ἀξιώματι πειθομένην αὐτὴν δεῖν ἂν τούτου τε καὶ παντὸς ἄλλου καταφρονεῖν, πολλὰ πολλάκις ἐν τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἀγῶσιν ἐξεῦρεν, οἷς οὐκ ἀνάγκη διὰ γε ταύτην τὴν πρότασιν ἢ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἑτέρας οὐσίας παρὰ τὸν Πατέρα τιθέναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· πάντες γὰρ οἱ ἐξ Ἀρείου, τὰ Ἑλλήνων δήπου νενοσηκότες, τῇ ἐκείνων ταύτη προτάσει ἀρχῆ τι τοῦ κατὰ τῶν θείων ὑποστάσεων ἐκέχρητο ψεύδους· εὐροῦσα δὲ, καὶ πᾶσιν ἔδειξε φανερώς καὶ ψῆφον τοιαύτην ἤνεγκε. Καὶ Θεὸς ἄνωθεν ἐμαρτύρει τῇ ψῆφῳ, πολλὰ ἐκφαίνων σημεῖα τοῦ θεοστυγεῖς γεγενῆναι τοὺς ἀντὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀξιώματος τῷ Ἑλληνικῷ φιλονεικῶς ἰσχυριζομένους, καὶ μὴ ἀφισταμένους αὐτοῦ μετὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς βελτίοσί τε καὶ

ἀκριβεστέροις ὁμολογίαν. Τὸ μὲν γὰρ δι' αὐτὸ ὄν διαφέρειν μὲν πού τοῦ δι' ἐκεῖνό γε ὄντος, ἀλλ' οὐ δήπου καὶ φύσει διαφέρειν ἀνάγκη. Ἡ γὰρ ἂν καὶ τὸ ἕκ τινος ὄν ἅπαν διεννηόγει τοῦ ἐξ οὗ ἐστὶ φύσει. Ἔστι δέ τι' καὶ δι' ἕτερον, φύσει ταυτὸν τῷ δι' ὃ ἐστίν. Ὁ γὰρ Πέτρος διὰ τὸν Ζεβεδαῖον μὲν ἐστὶ, φύσει δὲ οὐ διεννηόχατον. Εἰ δ' ὁ Ζεβεδαῖος δι' ἕτερόν ἐστι καὶ αὐτός, πρὸς γε τὸν λόγον οὐ διαφέρει· οὐ γὰρ ἡ δι' ἕτερόν ἐστίν ὁ Ζεβεδαῖος, ταύτη γε ἐξ αὐτοῦ Πέτρος ἐστίν· ἅμα τε γὰρ ἂν ἦν Ζεβεδαῖος ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, καὶ Πέτρος ἐκ Ζεβεδαίου. Ἄλλ' ὑποτεθέντος καὶ μὴ παρ' ἄλλου εἶναι τὸν Ζεβεδαῖον, εἰ προάγοι Πέτρον ὡς νῦν τῆ αὐτοῦ φύσει, τὸν αὐτὸν ἂν τῆ αὐτοῦ φύσει προενέγκαι τοῦτον. Οὐκ ἀδύνατος δ' ἡ ὑπόθεσις· ἡ γὰρ ἱερά διδασκαλία πρῶτον τινα ἄνθρωπον γεγονέναι βούλεται. Εἰ δὲ κάκεινος διὰ τὸν Θεόν, οὐκ ἐνταῦθα δεῖ τοῦτό γε σκοπεῖν· οὐ γὰρ ὁμοειδῆς ἡ αἰτία. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ παντάπασιν ἀληθῆς ἐστὶ, δι' οὐδὲν ἕτερον ὄντος, ἀλλὰ πάνυ δι' ἑαυτόν. Εἰ γοῦν οὐδέν τι κωλύει ἄτομόν τι ἐξ ἐτέρου γεγεννημένον καὶ αὐτὸ ἄλλο προαγαγεῖν κατὰ τὸ τῆς φύσεως εἶδος, τί κωλύει τὸν Θεὸν καὶ ἡμᾶς οἶεσθαι ἄτομόν τι προαγαγεῖν ἐξ ἑαυτοῦ τῷ εἶδει τῆς φύσεως; Εἰ γὰρ μὴδὲ τὸν Ζεβεδαῖον ἂν ἐκώλυεν, εἴπερ οἶόν τ' ἦν αὐτὸν πρῶτον ἄνθρωπον γεγονέναι, τὸν Πέτρον προαγαγεῖν τοῦτ' αὐτὸ τὸ ἐκ μηδενὸς γεγενῆσθαι, ἕως τοιοῦτός γε ἦν καὶ τοιαῦτα ἠδύνατο, πῶς ἂν τὸ ἐκ μηδενὸς εἶναι κωλύσειε τὸν Θεὸν προάγειν τι ἐξ ἑαυτοῦ, ἕως ἂν ἡ παντοδύναμος, καὶ φύσει τε καὶ βουλήσει τελεωτάτος τε καὶ ἄριστος. Εἴη μὲν οὖν καὶ τοῦτο τοῦ πάντα δύνασθαι

1. Cave τὸ pro ti legi velis.

τὸν Θεόν, τὸ δύνασθαι γεννηῆσαι ἑαυτῷ ἴσον Υἱόν· καὶ ἀδυναμίας ἂν ἦν αὐτῷ τὸ μὴ δύνασθαι. Οὕτως οὖν οὐτ' ἀνάγκη τὸ δι' ἕτερον ὂν ἅπαν τοῦ δι' ἑῶς ἐστὶ φύσει διακεχρίσθαι, οὐ μᾶλλον ἢ ἀνάγκη μηδέν τι εἶναι ὅπως οὖν ἐκ τοῦ μηδαμῶθεν ὄντος μηδ' ὅπως οὖν, οὐτ' ἀνάγκη τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἕτερον εἶναι τοῦ γεγεννηκότος τῇ φύσει, ἢ δὴ ἐβούλοντο οἱ περὶ τὸν Ἄρειον, καὶ εἰ μὴ τοιοῦτος εἴη, μηδ' ἂν αὐτὸν εἶναι ὅπως ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ἐκείνων ἀπαιτεῖν ἐδόκει ἀξίωμα. Ὅπως δὲ, εἰ μὲν τὸ ἐκ μηδενός, ἀλλ' ἀγέννητόν τε καὶ ἀνάϊτιον ὂν, αὐτὸ μόνον ἐδεῖ εἶναι, καὶ ὡς αὐτὸ μὴ ἐστὶν ἐκ τινος οὐδενὶ τρόπῳ, οὐδ' ἄλλο τι ἐξ αὐτοῦ τρόπῳ μηδενὶ προελλυθέναι, οὐδ' οἱ ψευδώνυμοι ἐκείνοι θεοὶ καὶ Θεοῦ παῖδες, οὐδ' ἄλλο τι τῶν ὄντων ἐγίνετ' ἂν ἐξ αὐτοῦ. Εἰ δὲ τοῦτό γε οὐκ ἀνάγκη, πολλὰ γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀγεννήτου παρήχθη καὶ γέγονεν ὅπως οὖν, τίς ἢ ἀνάγκη τὸ ἀγέννητον μὴ καὶ συνωνύμως γεννᾶν; Οὐ γὰρ δὴ ἀνόμοια μὲν δυνήσεται, ὅμοια δὲ γεννᾶν μὴ δυνήσεται, ὁ δὴ ἔφηθι ἐλληλεγμένον, ὡς ἂν τινος τῶν γονίμων νόθα μὲν οἴου τε ὄντος γεννᾶν, γνήσια δὲ προάγειν οὐ δυναμένου. Οὐδὲ κατὰ μὲν τὴν βούλησιν ἀρχὴ τινων, κατὰ δὲ τὴν φύσιν οὐδενός ἐσται· οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν γε κατ' ἄμφω, οἷς τὸ τί ἐστὶν οὐ ταῦτόν· οὐδὲ τῇ μὲν ἔσται γόνιμος, τῇ δὲ ἄγονος. Οὐδ' εἰ τὴν μὲν φύσιν τὴν αὐτὴν ἔχει τῇ ἐνεργείᾳ καθάπαξ, ἔσται τινῶν αἴτιος καὶ κατὰ τὴν φύσιν τῶν αὐτῶν, ἃ καὶ τῇ ἐνεργείᾳ προάγει, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἔψεται, τῷ καὶ φύσει εἶναι προαγωγόν. Εἰ δὲ διεννηγῆθαι πως ἀληθῶς ἐν αὐτῷ φύσιν καὶ οὐσία δει-

κινουίτο, τῇ ἐνεργείᾳ προᾶξει καὶ οὐ τῇ φύσει. Οὐδὲ τὰ μὲν ἄλλα ποιήσει νοῶν, ἑαυτὸν δὲ οὐ νοήσει ποιεῖν τὰ ἄλλα δυνάμενον, ἵνα μὴ τὸ συλληφθὲν ἐν αὐτῷ νόημα καὶ Λόγος ἢ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰκὼν αὐτοῦ ἔμφυτος. Οὐδὲ τὰ μὲν ἕτερα τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ αὐτὸν ἐκ μηδενὸς εἶναι, ἐξ αὐτοῦ ἔσται, ὁ δὲ Λόγος αὐτοῦ διὰ τοῦτ' αὐτὸ αὐτὸ οὐκ ἔσται, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἔως δ' ἂν οὐδεμία ἀνάγκη ἢ τὸν Θεὸν ἄγονον εἶναι διὰ τὸ εἶναι ἀγέννητον, ἢ μηδὲν τι εἶναι δι' αὐτὸν διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι δι' ἑαυτὸν, οὐδεμίαν ἰσχὺν ἢ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρειανῶν ἕξει πρότασις· ἀλλ' ἔσται μὲν τὸ δι' αὐτὸ ὄν, καὶ τὸ δι' ἕτερον, οὐ ταῦτόν πως· διοίσουσι δὲ οὐ τῇ αὐτῇ γε πάντως διαφορᾷ, ἀλλ' ἀριθμῷ μὲν, ἕάν τι διὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἢ ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἶδει δὲ καὶ οὐσίᾳ, ἐάν διὰ τὴν βουλήσιν. Καὶ δυνάμεων διαφορὰ οὐχ ἢ μεγίστη ὁμοίως ἐν ἅπασιν, ἀλλ' ἂν μὲν τι ἀγέννητον ὄν, καὶ φύσει δὴ καὶ βουλήσει ἀριστόν γε καὶ τελεώτατον, δημιουργήσῃ θελήσῃσαν ὡς τὰ τέχνη ποιούμενα', καὶ δυνάμει δὴ μάλιστα γε διοίσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων τῇ φυσικῇ· μᾶλλον δ' αὐτὰ ἐκείνου διοίσουσι· φυσικῇ δὲ προσῶφ ἐξ αὐτοῦ τινῶν προεληλυθότων, τῷ ἀγεννήτῳ μόνον καὶ τῷ ἐξ ἀγεννήτου εἶναι καὶ ὅλως τῇ κατ' ἀριθμὸν διαφορᾷ χωρισθήσονται, τῆς φύσεως τῆς αὐτῆς οὐσης καθάπαξ· καὶ οὕτω μᾶλλον τῆς αὐτῆς ἢ ἐν Ζεβεδαίῳ καὶ Πέτρῳ, ὅσω ἐκεῖ μὲν διὰ τὴν ὕλην ἀριθμῷ διεννησάτωι τὸ εἶδος τῆς φύσεως ἐν ἀμφοῖν· ἐνταῦθα δὲ διὰ τὴν αὐλίαν τε καὶ τὴν ἀπειρίαν, ἀριθμῷ μία ἢ φύσις, ταῦτόν δ' εἰπεῖν ἢ θεότης, ἐν τε τῷ δι' αὐτὸ ὄντι καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ τῆδε

προηγμένοις πέφυκεν οὔσα. Καὶ εἴ γε δεῖ μᾶλλον ἐξακρίβουν, ἀπλῶς μὲν ἔστι δι' αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ δι' οὐδὲν ἄλλο· οὐ δὴ ἡ κτίσις μεγίστη δυνάμεων ἐκρίθη διαφορᾶ, ὡς αὐτοὶ φασί, δι' ἄλλο γεγονυῖα τε καὶ οὔσα, δηλονότι διὰ Θεόν. Ὁ δὲ θεῖος Λόγος οὐ δι' ἄλλο ἐστίν, οὔτε τὸ Πνεῦμα, οὔτε τῷ δι' ἄλλο καὶ τῷ δι' αὐτὸ αὐτὰ τε καὶ ὁ προαγαγὼν Θεὸς διενήνοχε· πῶς γὰρ τὰ τὴν αὐτὴν ἀριθμῷ φύσιν ἔχοντα; ἀλλὰ τῷ δι' αὐτὸν μᾶλλον καὶ τῷ δι' ἕτερον, ὡς ἂν ἡ διαφορὰ πρὸς τὰς ὑποστάσεις αὐτάς, μὴ πρὸς τὴν φύσιν ἀνιέναι τῷ δόξειεν. Ἐν οἷς δέ ἐστιν ἡ κατὰ φύσιν ἐνότης οὕτω λαμπρῶς, τὸ δι' αὐτὸν τε εἶναι καὶ δι' ἐπεινον οὐδεμίαν διαφορὰν εἰσάγει δυνάμεων· ἢ διαφορὰν μὲν καὶ μεγάλην δήπου ποιεῖ, ὅτι ταύτη μόνον διενηνοχότα, τὴν διάκρισιν ἀνεπίμικτον σώζουσι, καὶ ὡσπερ οὐκ ἂν αὐτὰ γε τὴν τοῦ δι' αὐτὸν ὄντος ιδιότητα μεταλάβοι, οὕτως οὐδ' ἂν αὐτό ποτε πρὸς τὴν τῶν αἰτιατῶν μετασταίη· διαφορὰν δὲ ἀτομικὴν καὶ προσωπικὴν, ἢ τὴν τῆς φύσεως οὐκ ἂν' δύναιτο βλέπτειν ἐνότητα, οὔτε τοῦ Πατρὸς τὰ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ χεῖρω ποιεῖν ἐν τινι τῶν ἐς τὴν οὐσίαν ἠκόντων καὶ ἀσθενέστερα. Εἰ γὰρ τῷ μὴ δύνασθαι εἰς τὰς ἀλλήλων ιδιοτήτας μετελθεῖν καὶ φύσει διοίσουσιν, οὐδὲν μᾶλλον αὐτὰ τοῦ Πατρὸς ἐλάττω ἔσται τῇ φύσει, ὅτι μὴ καὶ Πατὴρ ἐστίν ἐκάτερον, καίτοιγε ὅπερ ὁ Πατὴρ ὄντα, ἢ καὶ ὁ Πατὴρ αὐτὸ τοῦτο πείσεται τῷ μὴδ' αὐτὸς δύνασθαι εἶναι αὐτὰ, καίτοιγε ὅπερ αὐτὰ ὦν· ἀλλ' οὔτε ἡττόν τι ἔξει δυνάμεως ἐν αὐταῖς οὐδὲν διὰ τὴν ταιαύτην ἀμεταβλησίαν, οὔτε βέλτιον ἔσται ἐς οὐσίαν ἢ χεῖρον· δυνάμεως γὰρ

μᾶλλον ἢ ἀσθενείας τὸ τοιοῦτον ἂν εἴη. Καὶ ταύτῃ γε ὁμοιωτέρα ἂν εἶεν τῷ προηχότι¹ κατὰ τε φύσιν καὶ δύναμιν, ἢ εἰ οἶόν τε ἦν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ ιδιότητα μεταπίπτειν, ἐκείνου ἀμεταπτώτως πρὸς τὰς αὐτῶν ἔχοντος. Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνος μὲν ἐπὶ τὸ χειρόν, αὐτὰ δὲ ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἤχθη ἂν, εἴπερ τὸ προῆχθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ συμφυῶς τοῦ προαγαγεῖν Θεὸν οὐδέν τι ἦττον εἰς δόξαν, καὶ εἴπερ ἀνάγκη ἐν τῇ θεότητι τὸ μὲν τι εἶναι προάγον, τὰ δὲ, προϊόντα, καὶ τὸν ἕνα Θεὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ πρὸς ἑαυτὸν τοιάνδε τινὰ διάκρισιν ἴσχειν, οἷαν εἰπόντες ἔφθημεν.

Ταῦτα μὲν οὖν ποτε πρὸς τοὺς ἀπορήσοντας καὶ πλείω τούτων ἐρεῖς. Νῦν δ' ἡ τῶν Ἑλλήνων θεολογία, τοιαύτη γε οὔσα, καλῶς καὶ σοὶ πέπαισται· οὐ μάλιστα ἢ τοῦ πρὸς Λατίνους ἀγῶνος, νῦν τε οἶδά σοι χάριν καὶ αἰεὶ εἶσομαι. Καὶ Λατῖνοι δ' αὐτοὶ χάριν ἂν σοι δικαίως εἶδειεν, τηλικαῦτα ὠφελεῖσθαι τοῖς καλοῖς ἐκείνοις λόγοις δυνάμενοι, καὶ τοῦ ἀξιώματος ἐκείνου καταφρονοῖεν, δι' ὃ καὶ κινδυνεύσαι² τις ἂν Ἀρειανικὴν τινὰ καὶ Ἑλληνικὴν θεολογίαν ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας κομίζειν, ἀφελῶς αὐτῷ τεθειμένος. Εἰ δὲ μήτ' ὠφελοῖντο καὶ καταμέμφοιντο, αὐτοὶ τοῦ τῇ προτάσει συμβαίνοντος ἀπολαούτων, ἐφ' ἣ νῦν τὴν τοῦ δόγματος ἰσχὺν ἰδρῦσαι³ πᾶσαν πειρᾶσθαι σφᾶς ἔφησθα· πολλοῖς γὰρ ἄλλοις αὐτὸ πρότερον ὑπερείδειν ἠγωνισμένοι⁴, πολὺ ἀφαυροτέρως αὐτοῦ γε τοῦ ζητουμένου, ἐπεὶ περ, ὡς εἴκεν, εὔρον ἐκεῖνα περιφανῶς ἐξεληλεγμένα, σοφόν τι τοῦτο⁵ ὄντο νῦν ἐξευρηκέναι, ᾧ καὶ ἤλπισαν ἡμᾶς ἀπαγαγεῖν σοφιστάμενοι.

1. Cod. προηγότι (sic). — 2. Cod. κινδυνεύση. — 3. Cod. ἰδρῦσαν.

4. Cod. ἠγωνισμένους. — 5. Cod. τοῦτο, ὡς ὄντο, pessime, unde nobis totius hujus loci sententia restituenda fuit.